

Pojan ikävuosien myötä selkosten maailma avautuu hänelle ja lukijalle laajenevin kehin. Isän asema työnjohtajana avaa pojalle savottatyömaat ja niiden värikkäät ihmiset, joiden kautta tulee tietoa myös laajemmista yhteiskunnallisista ongelmista, pula-ajasta ja kärjistyvistä luokkatunteista. Niiden merkinä riippuu Jokijärvelläkin jo muutamien talojen seinällä suojeluskuntakivääri, ja yhtä merkittävästi se Hiltu-Jakin, railakaspuheisen naapurin seinältä puuttuu...

Kalle Päätalon Iijoki-sarja on kasvamassa kiintoisaksi suomalaisen yhteiskunnan kuvaksi, joka harkitun suppeasta näkökulmasta käsin avautuu laajana ja todistusvoimaisena.

Päätalo, Kalle (1972): Tammettu virta. Jyväskylä, Gummerus

3. Kunnan jauhot

Kallioniemen pirtissä eletään vaikeita aikoja. Isä, legendaarinen työmies ja tarmokas perhehuoltaja, on luhistunut kylmästä hytiseväksi, itseään sääliväksi ja vaimoan uskottomuudesta epäileväksi sisällä istujaksi. Perhettä johtavat nyt äiti ja kolmannellatoista oleva Kalle-poika, joiden välille kasvaa uudenlainen luottamus ja yhteispeli. Mutta jos pojan asema kotona onkin kohonnut ja remmi jäänyt pois äidin esiliinanlakkarista, on hän järven vastakkaisella rannalla edelleen Kallio-Ukkeli, arka mutta rehvakas pikkupoika, jonka temput herättävät enemmän naureskelua kuin ihastelua. Pahimmilleen tilanne kehittyi Mäntsälän kapinan jälkeen sen suuren 'puoluepelin' aikana. Noissa taistoissa Kalle-pojasta kehittyi ammattimainen puolueloikkari ja hänen roolinsa kylän lasten joukossa koee pohjanoteerauksen.

Mutta jos ei pisteitä tulekaan paljon pussiin kylän poika- ja tyttöjoukossa, menestyy poika sitäkin paremmin siellä missä todellisia miehiä tehdään. Keväiselle uitolle hän lähtee Hiltu-Jakin, uuden 'apuisänsä' siipien suojassa. Siellä hän, kuululla simpukkajoella, saa monta opetusta, mutta kokee myös kiitosta ja kasvamisen tunnetta. Ja saa ennen kaikkea paikan! Ei ole ihme että hänellä kotiin palattuaan on joitakin uusia oikeuksia, jopa oikeus kirotta silloin kun suivauttaa.

Sitten tulee Los Angelesin kesä, ja pojasta löytyy urheilijan taipumuksia. Kysymyksessä on nyt enemmän kuin sentit ja sekunnit. Jotakin ratkaisevaa tapahtuu pojan maailmassa, jotakin mikä antaa kasvulle uuden itsenäisemmän suunnan.

Metsätyömiesten elämä on tärkeä kuvauskohde myös Kalle Päätalon kolmannessa Iijoki-sarjan teoksessa. Tästä omasta vanhasta ammatistaan kirjailija antaa kuvan, jonka veroista tarkkuudessaan ja elävyydessään on vaikea löytää kirjallisuudestamme. Kuva on paitsi nostalginen kunnianosoitus metsätyömiehelle, arvokas myös yhteiskunnalliselle tämän päivän Suomessa.

Päätalo, Kalle (1973): Kunnan jauhot. Jyväskylä, Gummerus.

4. Täysi tuntiraha

Veitään sormikoukkua!

Nämä hämmentävät sanat sanoo suorapuheinen selkosen tyttö nuorelle tukkilaiselle, joka kiihkeitä mielikuvia elätellen valvoo viereiselle petille. Eikä Jenni ole ainoa tyttö taipaleella: myös Itäpään-Keisarin talossa Kallea on jääty kaipailemaan ja jopa kahden sisaren voimalla. Kukapa olisi uskonut tätä Kallioniemen paksurupisesta pojasta, jota kotikylän tytöt eivät vielääkään ota todesta. Ei siltikään vaikka pojan maine onkin jo laajalle levinnyt.

Mutta kotikylä on kotikylä, ja siellä on perheen alennustila juuri näinä aikoina syvimmillään. Kallioniemen "kunnanelärit" saavat kokea jopa suoranaista vihaa. Eniten se kohdistuu henkisesti sairaaseen isään, jonka monet uskovat olevan

vain "heittäyksissä" ja haluton huolehtimaan perheestään. Alkaa isän nöyryyttävä kulku laitoksesta toiseen, kunnes hän kirjan lopussa yllättäen paranee entiselleen. Ja kun perheen viisivuotinen painajainen viimein päättyy, tapahtuu kirkastuminen yhtäikaa monella rintamalla: Silloin myös pula-aika päättyy selkosessa, ja mikä tärkeää, Kalle-poika, perheen elättäjä, on kasvanut täyden tuntirahan mieheksi.

Iijoki-sarjan yhteiskunnallinen todistusvoima kasvaa teos teokselta yhä vahvemmaksi. Ajan sosiaaliajattelu joutuu terävään valoon, kun se näytetään pulaan joutuneen perheen näkökulmasta. Pula-ajan kouristus välittyy voimakkaana kuvana, jota taloudellisten tosiasioiden lisäksi on luomassa kokemus alentuneesta ihmisarvosta. Hankinnan talvisavotassa, jonka kuvaus on eräs teoksen loppupuolen huippukohtia, nähdään suomalaisen työmiehen pohjanoteeraus. Sen alempana hän ei ole koskaan ollut.

Päätalo, Kalle (1974): Täysi tuntiraha. Jyväskylä, Gummerus.

5. Nuoruuden savotat

Isä on terve ja Kalle vankka tienestimies, ja niin on hätä hävinnyt Kallioniemen ruokapöydästä. Ongelmia riittää silti, sillä asiat joita isä eniten inhoaa maailmassa, ovat lorukirjojen lukeminen ja joutavuuksien raapusteleminen. Tämä ristiriidan ja toisaalta isän nuukuuden takia yhteenottoja ei voi välttää. Onneksi äidin kanssa on hyvä yhteisymmärrys. Sen ja yhteisen taktiikan avulla saadaan toteutumaan Oulun reissu, pojan pitkäaikainen haave, jonka on määrä tulla käännekohtaksi paitsi vaatetus- myös alati ajankohtaisissa rakkausasioissa.

Kummun Patruunan talosta on tullut Kallelle toinen koti, jonka leppoisassa ilmapiirissä hän viihtyy ja saa miehistä itseluottamusta. Mutta mistä johtuu isän hetytön kauna tätä sympaattista unennäkijä-veljeään kohtaan? Asia on vuodesta toiseen ollut arvoitus, ja kun syy siihen eräänä päivänä selviää, on se niin yllättävä ja kiusallinen, ettei sitä voi kertoa edes äidille.

Ystävyys Hoikkalan Kallen, hiljaisen ja surumielisen kyläneron kanssa on tullut Kallelle yhä tärkeämmäksi. Yhdessä nuorukaiset syventyvät kirjallisuuteen ja elävät Berliinin olympiakisojen ilot ja murheet. Kun kaverin kohtalo sitten yllättävällä tavalla täyttyy ja uutinen siitä saapuu keväiselle uittotyömälle, on se noitten vuosien merkitsevin.

Vankan ja todistusvoimaisen yhteiskunnallisen kuvan välittäminen on läpi koko Iijoki-sarjan ollut Kalle Päätalon tähtäimessä. Nyt tulevat kuvaan monet kiinnostavat ja jopa kuumatkin lähihistoriamme aiheet: Hitlerin Kolmas valtakunta - miten se koetaan selkosissa, miten uuden maapolitiikan vaikutukset, miten Suojeluskunta, josta päähenkilölle tulee oma, erityisen polttava ongelmansa.

Päätalo, Kalle (1975): Nuoruuden savotat. Jyväskylä, Gummerus.

6. Loimujen aikaan

Eletään 1930-luvun loppuaikojä. Selkosessa on työtä, rahaa ja ruokaa paremmin kuin koskaan aikaisemmin. Silti merkit eivät näytä hyviltä. Maailmalta kantautuu pelottavia tietoja, Saksaan viedään kymmenmetrisiä mäntytukkeja...

Uskovaisten mielestä merkit ovat selvät: eletään viimeisten aikojen tuntumassa. Sana viriää Selkosessa, ja lestadiolaisuuden väkevä herätys etenee vyörymällä. Seurapirtit täyttyvät ja myös uskottomien penkit tutisevat.

Veriylkä kutsuu myös Kallea ja kohtaa hänet otollisella hetkellä. Syntyy hurmioitunut viritys, joka kuitenkin heikkenee vähitellen arkipäivän raadannassa. Seuraava kutsu tulee sairasvuoteelle, jonka ääressä Kallen veriruskeat synnit saarnataan anteeksi ja hänen nimensä uskovaisten kirjoihin.

Mutta vielääkään herätys ei ole lopullinen, maailmalla on omat aseensa Kallen sielusta taisteltaessa. Ne ovat raivokkaan ahne työnteko ja valpas sukupuoli. Edellinen antaa hänelle kutkuttavan maineen parkkuulanssien kuninkaana, mutta jälkimmäinen luo ongelmallisia suhteita ja tilanteita: tytöt ovat kiinnostuneita, mutta kuin traumana nuorukaisen sielussa säilyvät pitkään "sonnien yön" tapahtumat Itäpään talossa.

Romaanin loppua hallitsevat suuren maailmanpalon alkutunnelmat. Kun kutsut saapuvat ja miehet lähtevät, kun väki viedään evakkoon itäisen taivaan loimutessa, lakkaa vanha Selkonen olemasta, ajanjakso jonka elämää Kalle Päätalo on kuvannut suurella lämmöllä ja asiantuntemuksella.

Päätalo, Kalle (1976): Loimujen aikaan. Jyväskylä, Gummerus.

7. Ahdistettu maa

Täysinäisissä junanvaunuissa nuokkuen matkustavat Kalle ja Räisäsen Toivo halki sotaa käyvän Suomen Korian pioneerikoulutuskeskukseen. Perillä kasarmeilla alkaa heti ankara höykky. Pakkasen, ilmahälytysten ja pommitusten häiritessä koulutusta pojista yritetään pikavauhtia tehdä pioneeria taistelevan armeijan tarpeisiin.

Alokaskoulutuksen paineessa esimiehet ja jotkut kaveritkin näyttävät pahimman karvansa. Kuitenkin monet heistä kuten väepeli Risuvaara, korpraali Kylmäsalmi ja alokas Vimpari osoittautuvat kiinnostaviksi ja moniulotteisiksi ihmisiksi. Myös Kallesta löytyy yllättäviä ominaisuuksia, jotka tuovat hänelle muun muassa himojnssärin ja armottoman perunankuorijan maineen ja joiden ansiosta hän ennen pitkää kohoaa keittiöpossun korkeaan asemaan.

Mutta silloin ollaan jo Mäkelän metsässä odottamassa rintamalle lähtöä. Leirielämä on luonut monia uusia tilanteita ja tuonut uusia kavereita. Tutuimmaksi kaikista tulee nyt kuitenkin Jäävuori, armeijan persoonallisin soppatykki, jonka kanssa Kalle, yhtä omapäinen isänmaan palvelija, joutuu ärtyneeseen mutta sitkeään seurustelusuhteeseen.

Sota loppuu, mutta näyttää siltä, että Kallen komppania on unohdettu metsään. Kun se jälleen keksitään, se marssitetaan kiireesti asemalle, lastataan junaan ja kuljetetaan Petsamoon rakentamaan Jäämerentietä, jo kahteen kertaan katkennutta Suomen pohjoista elinväylää.

Kirjan lopussa ollaan Savukosken kirkonkylässä. On nähty Norjan tunturit, vapaina ja miehitettyinä. On käyty laivassa ja nähty musta mies. Kalle on tavannut Lailan, kirjeystävänsä. Kun on koettu sota ja palanen rauhaa, ovat monet kirjan henkilöt joutuneet uuteen ja yllättävään valoon. Mutta mikä rauha se semmoinen on kun maanteitten varsia miinoitetaan...?

Kalle Päätalon kuva talvisotaa käyvistä Suomesta on elävän todistusvoimainen ja annettu yksityisten kokemusten ja repliikkien tarkkuudella. Ihmisten mielialat, heidän uskonsa ja epäilynsä, sotapropagandan vaikutus nuoreen isänmaalliseen mieleen - kaikki on näytetty kasarmin suppeasta mutta kiinnostavasta näkökulmasta. Ja kuvaa sävyttävät huumori ja lempeä ironia.

Päätalo, Kalle (1977): Ahdistettu maa. Jyväskylä, Gummerus.

8. Miinoitettu rauha

Savukosken leirikankaalla kävelee uudenvuodenlainen Kalle, vapautunut, reipasotteinen, kujeileva ja sakissa pidetty, pioneeri joka menestyy jopa muonittajan vaikeassa ja karsaasti katsotussa virassa. Sotaväki on vapauttanut nuorukaisen, kotimurheet ovat unohtuneet, sairaaloinen koti-ikävä vaihtunut normaaleiksi nuoren miehen lomatoiveiksi.

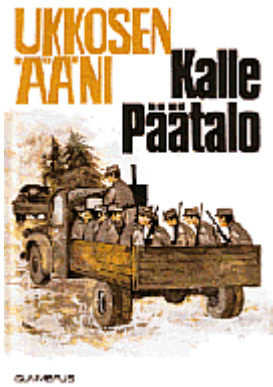
Mutta pitkin kesää tilanne on levoton ja uhkaava. Lomat ja lomakiellot vaihtelevat, linnoitustöitä kiirehditään, maisemia miinoitetaan, oudot tapaukset kiihdyttävät ja pelottavat. Kuitenkin eräänä keskikesän päivänä suittu ja putsattu pioneeri-ipoika saa lomalitterat käteensä ja yllätykseksi vielä korpinnatsat olkapäilleen. Alkaa vaiherikas lomamatka, jonka huipentumia ovat Annin kohtaaminen sekä hurja lomaltapaluuhumala, joka karkaa nuoren miehen hallinnasta. Lopulta kuitenkin päästään Savukoskelle kavereiden ymmärtävään seuraan.

Kaveruuden kokemus, sakinhuumori ja elävät henkilöt ovat tämän kirjan keskeistä antia. Lähikuvaan tulevat nyt myös sellaiset aikaisemmin esitellyt henkilöt kuin suutari Vouvila, talousaliupseeri Törmänen, hevospioneeri Kannula sekä pentuvänrikki Karppinen, 19-vuotias komppanianpäällikkö. Yllätyksen lukija kokee, kun hän tapaa Hiltu-Jakin sotalyssissä ja näkee aivan uuden piirteen tämän värikkään miehen luonteessa.

Kalle Päätalo on kuvannut osuvasti välirauhan omalaatuista tilannetta ja tunnelmat, pelon ja toivon vaihtelut, ajan jolloin kansa ja kansalaiset elivät välittömässä suhteessa maailmapolitiikan voimakuvioihin. Välirauhan kuvauksena teos on ainoalaatuinen kirjallisuudessamme.

Päätalo, Kalle (1978): Miinoitettu rauha. Jyväskylä, Gummerus.

9. Ukkosen ääni

Muutto Oulun riemuista syrjäisempään Iihin ei merkitse laskukautta Kalle elämässä. Päinvastoin, sillä pian hänet korotetaan pataljoonan muonamestariksi, ja hän rupeaa syömään upseerien ruokalassa. Lisäksi pataljoonaan tulee Enni, sairaala-apulainen, joka kokeneen rutiinilla valitsee itselleen miehen viidensadan joukosta. Kallelle alkaa nyt hurmautunut fyysisen onnen aika. Enni täyttää hänen miehiset toiveensa, vaikka aiheuttaakin samalla moraalisen pettymyksen.

Enni lähtee, ja pian Kallen sotilasurakin putoaa romahtamalla, sillä hänet siirretään jalkaväkijoukkoihin Kuusamoon. Uudessa yksikössä on aluksi vaikeaa, mutta sankarimme ei kerta kaikkiaan kuulu 'häviäjien' joukkoon.

Onneksi komppanian kalustoparakissa on tykinpyörät, joita kukaan ei ole vielä nostanut suorille käsille ylös...

Miehellä on jo taas maine, kun alkaa suuri leikkisota Kuusamon korvessa. Siinä pataljoonan voimanhakua kunnostautuu vähän kyseenalaisella tavalla. Hän selviää kuitenkin ja katsotaan kelpolliseksi uusiin urotekoihin.

Mutta mikä on leikkiä ja mikä totta? Saksa pommittaa Englantia ja hyökkää Balkanille huhtikuussa, Hess lentää Englantiin. Ja sitten, eräänä päivänä, kun piikit Kallen siviilikammasta ovat lähes lopussa, Kuusamon kirkonkylä täyttyy saksalaisista sotilaista. Mistä he ovat tulleet ja mitä varten? Ilma tihenee kysymyksistä, joihin tapahtumat alkavat tuoda vastauksia. Juhannuksena Kallen yksikkö siirretään rajan pintaan, ja se ylittää rajan 3.7. klo 3.00.

Kalle Päätalon kuva välirauhan ajasta on piirretty johdonmukaisesti siviiliin pääsyä odottavan ja uuden sodan enteitä säikähtelevän asevelvollisen näkökulmasta. Tämä kuva muodostuu nyt valmiiksi ja samalla siirrytään jatkosodan tapahtumiin. Teos on kiinnostava myös puheenvuorona käynnissä olevaan keskusteluun, sillä se on Suomen historiaa kokemuksen tasossa.

Päätalo, Kalle (1979): Ukkosen ääni. Jyväskylä, Gummerus.

10. Liekkejä laulumaille

Kiestingin suunnalla ryhmä J. etenee vanhaa reppurin tietä syvemmälle Karjalaan. Kallen sota on aluksi leppoisaa: hän huoltaa komppaniaa, käy tietöissä ja ui Karjalan kirkkaissa järvissä. Toiveet ovat korkealla, pian saavutettaisiin Kiestinki, Muurmannin rata ja sitten lopullinen tavoite, Valkeanmeren länsiranta. Varmin tae menestyksestä on aseveljien teknillinen ylivoima, sillä tietojen mukaan saksalaiset pystyvät jo valmistamaan vedestä bensiiniä.

Kiestinki vallataan 7.8.1941, mutta sitten alkaakin vihollisen vastarinta voimistua. Rivimiesten vaistot panevat vastaan, kun ryhmä J. etenee uhkarohkeasti pitkin Louhen-Kiestingin rataa. Lopputulos on se mitä monet

ovat pelänneet: rykmentti joutuu mottiin.

Mutta sitä ennen koetaan sekasortoinen tilanne, jossa komentajat johtavat sotaa jo enemmän hermoillaan kuin aivoillaan. Kalle, joka on tuotu etulinjaan ihan muita tehtäviä varten, joutuu mukaan

järjettömän tuntuiseen hyökkäykseen, jossa hän haavoittuu ja jää avuttomana linjojen väliin makaamaan. Mutta onni ei jätä häntä - eivätkä kaverit. Muutaman tunnin kuluttua JSP:lle kannetaan kahdesti haavoittunut painava alikersantti, ja niin alkaa monivaiheinen tuskallinen matka kohti Suomea.

Kuusamon sotilassairaalassa koetaan haavakuumeet houreineen ja kärsitään sadistisen lääkärihirmun käsittelyssä.

Oulun Keskuskansakoululla jatkuu vatsalla makuu, mutta se ei estä Kallea kirjoittamasta tytöille. Järkytys on suuri, kun lähes kaikki 'kutsun' saaneet noudattavat sitä ja saapuvat istumaan Kallen sängyn laidalle. Mutta niin kuin aina, parhaat naiset jäävät saavuttamattomiksi. Yksi heistä on kaunis ja ystävällinen sairaanhoitaja, jonka ansiosta Kallen maisemat eräänä päivänä ratkaisevasti kirkastuvat. Silloin on kuitenkin jo talvi, toipumisloma lähellä ja kainalosauvat vaihtuneet kävelijän keppiin.

Kalle Päätalon sodankuvaus on havainnollista ja selkää. Sodan tilanteita, käskijöitä ja käskettäviä hän katselee ikään kuin työnjohtajan käytännöllisellä silmällä, joka osoittautuu tarkaksi ja paljastavaksi. Myös lottakeskusteluun Päätalo tuo oman kiinnostavan lisänsä. Lotat on nähty sairaalan ja kenttäsaaralan näkökulmasta, ja Päätalon kuva heistä on lämpimän myönteinen.

Päätalo, Kalle (1980): Liekkejä laulumailla. Jyväskylä, Gummerus.

11. Tuulessa ja tuiskussa

Suomalaisten voittoisa eteneminen Itä-Karjalassa on pysähtynyt ja sota muuttunut asemasodaksi. Jonkinlaista asemasotaa on myös Kallen rintamantakainen toipilaselämä. Hän on kävelevä mies ja jaksaa hiihtää selkosen halki tyttöjään tapaamaan, mutta toisaalta hänen haavansa eivät ota parantuakseen. Lomat, tarkastukset ja sairaalaosastot vuorottelevat hänen elämässään. Lopulta Kalle joutuu lääkärin kiistakapulaksi: hänet passitetaan rintamalle ja sieltä heti kiukkuisten sanojen saattelemana takaisin Ouluun.

Nyt seuraa uusi sairaalavaihe ja huonetoveruus värikkään sotamies Mikkosen kanssa. Mikkonen on sukupuoliatleetti ja kaikin puolin hämmästyttävä mies, mutta opit ja kehotukset, joita hän auliisti jakelee, eivät lankea Kallessa hyvään maahan. Jokin on lamannut miehen mielen ja kääntänyt sen pois naisista. Aikanaan laman syy selviää, ja totuuden paljastuessa se merkitsee Kallelle suurta henkistä romahdusta.

Nuoren miehen elämä käy nyt pohjalukemissaan, ja se vaatii häneltä elämänarvojen punnintaa. Onneksi vaakakupissa on myös kultaisia punnuksia, kuten isällisen inhimillinen lääkintämajuri ja lähes enkelin hahmoon kasvava sairaanhoitaja. Tulevan kirjailijan ja hänen ihmiskäsityksensä kannalta tulee merkittäväksi se tieto, että juuri syvimmän alennuksensa hetkellä ihminen voi saada ymmärtävimmän kohtelun - kohdata ihmisarvonsa.

Kalle Päätalon tämänkertainen kirja on yksityisempi ja intiimimpi kuin sarjan aikaisemmat sotaa kuvanneet osat. Tähän ovat johdattaneet päähenkilön kokemukset, jotka ovat merkinneet hänelle tärkeää itsetuntemuksen koulua. Samalla ne ovat nousseet haasteeksi ja vaikeaksi tehtäväksi kirjailijalle, joka on päättänyt kertoa 'kaikki'. Tilityksessään Kalle Päätalo onnistuu hyvin, koska hänellä on varusteinaan kaksi kirjailijan arvokasta asetta: itseironia ja huumori.

Päätalo, Kalle (1981): Tuulessa ja tuiskussa. Jyväskylä, Gummerus.

12. Tammerkosken sillalla

Suomalaiset sotilaat olivat taistelleet saksalaisten aseveljinä venäläisiä vastaan runsaan kolmen vuoden ajan, kun Suomi syyskuussa 1944 solmi aselevon neuvostoliiton kanssa. Aselevon ehtoihin kuului vaatimus, että Suomen täytyi katkaista suhteensa Saksaan ja karkottaa entiset aseveljensä tarpeen vaatiessa vaikka ase kädessä Pohjois-Suomesta. Saksalaisten aloittama poltetun maan taktikka ulottaa hävityksen Taivalkoskelle asti ja Kallen omaiset joutuvat taas kerran evakkotaipaleelle.

Kalle Päätalo ei kuitenkaan joudu enää mukaan näihin loppuselvittelyihin, vaan välirauhan tulo merkitsee hänelle paluuta siviiliin päivälleen kuukautta vaille viisi vuotta kestäneeltä sotaväkireissulta. Hän palaa monin tavoin muuttuneena: ei ainoastaan haavoittumisen vuoksi loppuiäkseen vammautuneena ja sodan

karaisemana, vaan myös uuteen siviilisäättyyn astuneena. Kallesta on tullut akan mies ja hän suunnittelee uuden elämän aloittamista Messukylässä Tampereen lähellä.

Kirjeenvaihtotoverin kanssa solmittu avioliitto alkaa monien vaikeuksien keskellä. Kallella ei ole kokemusta rakennustöistä eikä varsinaista opittua ammattia, myöskään asunto-olot eivät ole sodanjälkeisessä Suomessa ihanteelliset. Nuoripari aloittaa yhteisen elämän sairaan anopin kanssa kamarissa, johon heidän on kuljettava vuokraisännän asuman keittiön läpi. Kaikkien kiusojen ja hankaluuksien keskellä tuleva kirjailija luo perustaa elämänuralleen: hän löytää voimaa ja innostusta kirjallisuudesta, varsinkin itseoppineen amerikkalaisen menestyskirjailijan Jack Londonin omaelämäkertaromaanista.

Kuvatessaan sodan jälkeistä Suomea Kalle Päätalo osoittaa jälkeen voimansa maamme suosituimpana kertojana. Tässä teoksessa on samaa inhimillistä lämpöä ja nöyrää elämänviisautta kuin hyvässä kirjallisuudessa aina. Erityisen vaikuttava on nuoren avioliiton onnen ja ongelmien kuvaus, jossa yhtenä säikeenä kulkee koko ajan herkullinen huumori.

Päätalo, Kalle (1982): Tammerkosken sillalla. Jyväskylä, Gummerus.

13. Pohjalta ponnistaen

Eletään sotien jälkeistä pula-aikaa. Päätalon nuoripari on sijoittunut pysyvästi Tampereen lähistölle, vaikka Kallen mieli väkisinkin tapaa vielä kotiselkosille. Asuntopulan vuoksi nuoripari opettelee yhteiselämän aakkosia samassa kamarissa sairaan anopin kanssa. Laina seisoo päivät kaupassa myymässä, ja liimailee illat elintarvikekuponkeja. Sotavammoistaan huolimatta Kalle tekee useamman kuin yhden miehen työt: paarustaa päivät tukkimetsässä, kunnostaa illat työkaluja ja hakkaa halkoja kauppiaan liiterissä - sommitteleepa vielä opiskelun aloittamista ja kirjoitustöitäkin.

Sota-ajan rasitukset jäivät kaikkien kansalaisten mieliä, mutta erityisesti herkän Kallen on vaikea päästä menneistä taakoista eroon. Yltiöpäinen työntekokin rasittaa. Kun onnekaasti saadussa uudessa asunnossa anopille saadaan peräti oma kamari, alkaa nuoren parin välillä viskautua tikkuisiakin puheita. Onneksi uusi vuokraemäntä, Kuusisen Alli, ratkaisee ronskilla huumorilla monta kiperää tilannetta.

Ja ymmärtäähän toki Lainakin Kalleaan pitkälle, mitä nyt ei jaksakaan aina tämän kirjoittamisuhoon yhtyä, vaikka julkaistuista kertomuksista vierii sentään joku markka kotiinkin päin. Vaikeinta Lainan on sulattaa sitä, että aviomiheessä alkaa tulla ilmi isä-Hermannin vinkeitä, jotka ovat vähällä johtaa peräti murhenäytelmään. Mutta pohjalta ponnistaenkin elämä jatkuu: avautuu uusia, valoisia teitä. Ja lopulta metsätyömies Kalle Päätalo sovittaa ylöspäin yllään naualesiliinaa, vastikään kirvesmiesoppilaaksi korotettuna.

Sodanjälkeisen puutteen ja kaikinpuolisen ahdinon aikaa kuvatessaan Kalle Päätalo on tasapuolinen ja hyvää tekevän totuudellinen. Ilo ja murhemielinen kulkevat Pohjalta ponnistaen -romaanissa ripirinnan. Ymmärrettävä suhtautuminen mitä erilaisempiin ihmisiin, kirpeidenkin elämänilmiöiden kasvokkain kohtaaminen - ja siltä pohjalta kohoava luottamus elämään ja ihmiseen tekevät tästäkin Päätalon romaanista mittavan lukuelämyksen.

Päätalo, Kalle (1983): Pohjalta ponnistaen. Jyväskylä, Gummerus.

14. Nuorikkoa näyttämässä

Valtakunta on niin pohjillaan, ettei edes yleisiin kulkuvälineisiin riitä tarvittavia varaosia ja ihmisten elämiselle ja liikkumiselle on asetettu monen monta haittaa ja vastusta, mutta vaikeuksista huolimatta nuoren aviomiehen mieli palaa takaisin tutun Taivalkosken maisemiin, tekoselkosille. Nuorikkonsa Lainan mukana Kalle Päätalo vie myös lukijansa Jokijärven yli lapsuudenkotiin Kallioniemeen tapaamaan äiti-Riitua ja isä-Hermannia.

Raskaat sotavuodet ovat jättäneet selvät jälkensä Pohjolan kasvoihin: Oulussa on yhä raunioita pommitusten jäljiltä, Taivalkoskella saksalaiset ovat polttaneet taloja, kaikkialla on miinoja vaanimassa niin raivaustöihin palkattuja pioneereja kuin tavallisia arkisia kulkijoitakin. Suomalaiset eivät kuitenkaan lannistu, vaan purevat hampaansa yhteen ja ryhtyvät suureen jälleenrakennusurakkaan.

Tampereen seuduilta lomalle lähtenyt nuoripari saa jopa huomata, etteivät vaarat ja vaikeudet ole sammuttaneet pohjoisen eläjien huumorinlahjaa. Monesta ahtaasta paikasta selvittää juuri holjan huumorin avulla.

Messukylän laaksoa katsellessaan Kalle Päätalo on kaivannut veden välkettä ja tuttuun maisemien lisäksi hänen kaipauksensa on koskenut myös kotiväkeä ja kasvinkumppaneita. Miltä kaikki sitten näyttää perillä "hupailureisulle" lähteneistä? Ovatko tavat ja ihmiset outoja vain Lainan, eteläisemmän Suomen kasvatista, vai onko viisi sodan vuotta vieraannuttanut myös Kallen? Vieläkö Kummun Patruuna ja Paha-Paavo ovat entisensä? Entä Isokallio ja Pikkukallio ja koko Kallioniemen kotipiiri isä-Herkon usein noitumaa saunaa myöten?

Uusimmassa romaanissaan Kalle Päätalo saa lukijan jälleen elämään kirjansa henkilöiden suruissa ja iloissa, heidän menestyksissään ja vastoinkäymisissään. Nuorikkoa näyttämässä on mestarin kynänjälkeä parhaimmillaan: sen kerronta on aidon inhimillistä ja sen kieli nasevan rikasta ja värikästä.

Päätalo, Kalle (1984): Nuorikkoa näyttämässä. Jyväskylä, Gummerus.

15. Nouseva maa

Kalle Päätalo NOUSEVA MAA

Nuoren Kalle Päätalon kattilakunnassa eletään nyt hyvää aikaa. Myrskyisän lomamatkan jälkeen puolisoiden keskinäinen sopu on parempi kuin koskaan. Menneeseen ei ole paluuta, mutta tiedon hyväksymistä helpottaa edessä avautuva näköala. Ruuskasen talon katolta Kalle Päätalo kirkkaana syyspäivänä katselee ympärillä levittäytyvää Tamperetta kalupakin miehenä, jonka vapaa-aikana laadituista kertomuksista yhä useammat kelpuutetaan lehdissä julkaistaviksi. Vierellä syö eväitään työtoveri, yksi monista. Kuusisten yläkerrassa asuu kolmantena sisar Eeti, kuin elävä kappale Kallioniemen kotia.

Maata rakennetaan oiutuilla nauloilla ja paalilangan pätkillä. Automies haaveilee uusista renkaista, raskaan työn tekijä täydestä mahasta, nuori nainen kävelypuvusta ja vanhempi kahvista, mutta Suomi on saanut mahdollisuuden nousta jaloilleen itsenäisenä kansakuntana, ja kaikki muutokset ovat parempaan.

Leppoisakin virta kasvattaa patoa. Ja kun ensimmäiset omassa maassa kasvatetut perunat ovat vielä nostamatta, syntyy miehen ja vaimon välille oikein perikansallinen riita, jonka jälkeen moni asia muuttuu.

Tässä romaanissa lukijan mieluisana osana on eläytyä pieneen, mutta sitä arvokkaammalta tuntuvaan menestykseen, yksilön ja yhteiskunnan alkavaan nousuun. Kirjailija vie meidät toiseen aikaan, joka vuosissa mitattuna on yllättävän lähellä.

Päätalo, Kalle (1985): Nouseva maa. Jyväskylä, Gummerus.

16. Ratkaisujen aika

Kalle Päätalo RATKAISUJEN AIKA

Pojasta asti Kalle Päätalo on ollut työmiehenä aikaansaapa. Ahkeruus on ollut tie täyteen ihmisarvoon, ja sen omasta sisäisistä mitoistaan tietoinen nuorukainen on tahtonut myös toisten tunnustamana saada. Nyt kuuluu "rutina ja ryske" paitsi työmaalta, myös Kallen päästä. Tavoitteet on asetettu järjestykseen. Ristiriitojen aiheuttamaa voimanhukkaa ei ole, ja lähes epäinhimilliseltä tuntuva ponnistelu tuottaa tehokkaasti tulosta.

Monella tapaa Kalle kohtaa entisyytensä. Kirvesmiehenä hän yhdessä nautittavasti kuvatun Rousto-Villen kanssa rakentaa oman entisen ammattinsa tukikohdan, metsätyökeskuksen Ikaalisten korpeen. Kortteeritalossa iltaisin ja aamuöisin hän opiskelee lapsuudesta tutun leppalampun valossa.

Kotiselkosissakin käydään ja nähdään kolme Kallioniemen miestä syömässä "samalta repulta". Kotonaan on samaan aikaan vierailulla nuoruuden rakastettu, elämän toinen tie, jonka kulkemisen pitkä sotaväkireissu esti. Entisyys potkaisee myös epämieluisasti: Kalle tapaa tuttavan Siiranmäestä, ja nyt ovat yhteiskunnalliset osat vaihtuneet.

Tämä osa laajaa romaanisarjaa kuvaa edustavan yksilön kautta suomalaisen, sodan viivyttämän miehen kypsymistä täyteen aikuisuuteen. Romaania hallitsee jännitetty tahto. Kalle Päätalolle tunnusomainen huumori ei silti katoa. Se on sisäänrakennettuna hänen kaikissa havainnoissaan, tavassaan suhteuttaa maailmaa ja paikoin se lukijan kokemuksen kautta paisuu suureksi, ymmärtäväksi nauruksi.

Päätalo, Kalle (1986): Ratkaisujen aika. Jyväskylä, Gummerus.

17. Pyynikin rinteessä

Kalle Päätalon opiskelu Pyynikin rinteessä, Tampereen teknillisen koulun huoneenrakennuksen opintosuunnalla, keskeytyy heti alkuunsa. Useimmille opiskelijatovereille ja kaikille opettajille vielä nimeltä tuntemattomaksi jäänyt leveäselkäinen mies häipyä kotiselkosiinsa. Toinen maailmansota, saksalaisten Pohjois-Suomeen rakentama kenttärata vaatii vielä yhden, tämän romaanisarjan lukijoille läheiseksi tulleen uhrin. Hautajaisten ja muitten välttämättömyyksien jälkeen Kalle palaa Tampereelle ja aloittaa epätoivonmukaisen takaa-ajon opiskelussa, mielenpohjalla huoli kasvinkodista ja sinne jääneistä omaisista.

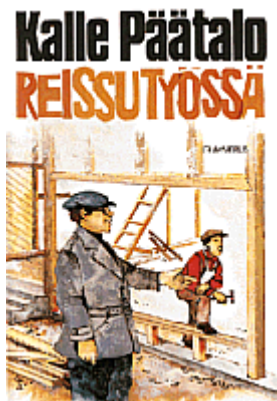
Jos ihmiselle on annettu osansa kannettavaksi, ei Kalle Päätalo ole siinä jaossa saanut kevyttä ruumenpussia selkäänsä. Romaani kattaa kaksi vuotta raskasta elämän matkaa voittoineen ja pettymyksineen, suruineen ja iloineen. Kirjailijan

luoma rikas henkilögalleria, joka Iijoki-sarjan mitalta alkaa muistuttaa jo Kiinan keisarin haudasta esiin kaivettua saviveistosten armeijaa, karttuu taas lukuisilla uusilla tyypeillä.

Pyynikin rinteessä on opiskelijaelämän kuvaus Kalle Päätalon tapaan. Koulun penkille ovat istuneet aikamiehet; he jotka kantoivat vastuun maan kohtalosta sodassa, sitten pulan ja puutteen vastuksen murtaen rakensivat perustan nykyiselle hyvinvoinnillemme.

Päätalo, Kalle (1987): Pyynikin rinteessä. Jyväskylä, Gummerus.

18. Reissutyössä

Kalle Päätalo lähtee Pyynikin rinteestä rakennusmestarin paperit taskussaan ja uutuuttaan kiiltävä ammattikunnan sormus sormessa. Edessä on hakeutuminen koulutusta vastaavaan ammattiin ja sen mukanaan tuomaan vastuuseen. Enää ei riitä se että ahkera mies tekee työtä yli kohtuullisen määränsä; on saatava koko rakennustyömaan sekalainen "joukko" tehollisesti toimimaan niin, että rakennus nousee perusmontusta harjaansa. Tämän prosessin kuvaamisessa Päätalon yksityiskohtainen ja aistimuksellinen kerronta on parhaimmillaan.

uuteen ammattiin valmistumisen ja ensimmäisen, yhdeksän kuukaudenmittaiseksi venyvän ja monien vastusten reissutyön väliin jäävänä aikana Kalle matkustaa Taivalkoskelle yhdistetylle työ- ja lomamatkalle.

Tavataan Kallioniemen nuoremmasta päästä karttunut kattilakunta ja monta tuttua paikkaa ja ihmistä.

Romaanin aikana vuosikymmen vaihtuu ja Kalle itse sitä ennen siirtyy neljännelle kymmenennelleen; katsoo siitä paalulta taakseen ja ennakoi tulevia. Kirjoittamishalut nostavat taas päätään. Mutta ennen kuin ne voi päästää täyteen valtaansa, on miehen päätöksensä mukaisesti rakennettava talo itselleen.

Reissutyössä on kaikkine tuskanpaikkoineenkin vapautunutta kerrontaa, jossa valtakunnallinen muutos kohti parempia aikoja erinomaisesti havainnollistuu ja jossa Päätalolle ominainen värikäs ihmiskuvaus ja vatsanpohjasta asti hytkäyttelevä huumori tuottavat lukijalle paljon iloa.

Päätalo, Kalle (1988): Reissutyössä. Jyväskylä, Gummerus.

19. Oman katon alle

Tämän romaanin alussa Kalle Päätalo saattaa kunniakkaasti loppuun ensimmäisen työmaansa rakennusmestarina. Tulevaisuus näyttää turvatulta jopa yli ihmisen ajallisen kaaren, sillä rakennuspaikkakunnan erikoislaatuinen jättiläispeppä pestaa Kallen varmallalla puheella Harmageddonin taistelun jälkeiseen uudelleenrakennustyöhön. Vain hyvästelyreissulta palaaminen ryöstäytyy visun miehen hallinnasta. Sattuma puutuu peliin ja aiheuttaa vakavan riidan aviopuolisoiden välille.

Suomalainen asevelihenki kantaa kaunista hedelmää. Kallen paras armeija- ja sotakaveri Ilmari Vouvila muuttaa vaimonsa kanssa Kuusisen yläkertaan ja pääsee hänen ensimmäiselle Tampereen työmaalle opettelemaan kirvesmiehen ammattia kokeneen Janne Mäkitörmän parina. Iltaisin ja sunnuntaisin tämä erottamaton kolmikko rakentaa taloa Kallen rintamamiestontille.

Uusbetonin tehdasrakennuksen korotustyömaalla tavataan joukko värikkäitä tyyppisiä, joista lukijalle ehkä suurimman hivin tuottaa työn teettäjä: sujuvapuheinen ja alati varkaita pelkäävä insinööri Sileharju. Kallen kaksi tärkeää työmaata etenevät rinnan. Epäinhimillinen ponnistelu alkaa kantaa veroaan. Oman talon kanssa tulee myös harmeja - hieman samaan tapaan kuin isä-Herkolle tuli aikoinaan Kallioniemen "paikkaansa hakevan" uunin kanssa.

Oman katon alle on havainnollista ja elämyksellistä kerrontaa, joka ikääntyneissä lukijoissaan herättää kipeitä ja rakkaita muistoja suuren ponnistuksen ajalta - nuoremmissa kauhunsekaista kunnioitusta isiensä ja äitiensä intohimoa, itse kieltäytymistä ja venymiskykyä kohtaan.

Päätalo, Kalle (1989): Oman katon alle. Jyväskylä, Gummerus.

20. Iijoen kutsu

Tämän romaanisarjan osan tärkeimmäksi tunnekudelmaksi kasvaa ikävä. Kalle työskentelee päivät rakennustyömaan mestarina ja vapaa-aikanaan tekee viimeistelytyötä omakotitalossaan. Väsymys ja haluttomuus vaivaavat ennen yliahkeraa miestä. Hän kaipaa jo kipeästi tilaisuutta päästä tosimelellä koettelemaan kykyään kirjoittajana, mutta edessä on loppumattoman tuntuinen suma välttämätöntä työtä, joka on saatava ensin valmiiksi. Mielellä kasvaa pelko, että kirjoittajan otolliset ikävuodet kuluvat hukkaan.

Kalle kaipaa myös yhä enemmän omaa lasta ja sen korvikkeeksi hän hankkii koiranpennun. Vaimo Laina suhtautuu koiraan torjuvasti ja tästä tulee uusi särö jo ennestäänkin epäsointuiseen avioliittoon.

Pääsiäisen pitkinä pyhinä Kalle vierailee tekomaaisemissaan. Matkalla hänen mieleensä syötetään ajatus hakea kunnan rakennusmestarin paikkaa Taivalkoskella. Asiasta alkaakin tulla valmista. Lopulliseen päätökseen vaikuttaa, paitsi vanha koti-ikävä, myös turhautuminen mahdollisuuksiin kirjoittaa Tampereella keskeneräisessä talossa. Ja niin ikävä vaihtaa suuntaa; joudutaan hyvästelemään tutuiksi tulleet maisemat, joihin juurtuminen oli jo ennättänyt tapahtua.

Iijoen kutsu on sisällöltään taattua Päätaloa. Siinä lukija kohtaa taas melkoisen joukon herkullisesti kuvattuja uusia henkilöitä ja tapaa vanhoja tuttavuuksia Tampereelta ja Taivalkoskella.

Pääatalo, Kalle (1990): Iijoen kutsu. Jyväskylä, Gummerus.

21. Muuttunut selkonen

Kalle ei ole koskaan pelännyt työtä, mutta Taivalkosken kunnan rakennusmestarina sitä näyttää olevan hänelle tarjolla ihan "ehotellen" - ensimmäisenä päälle painamassa vuosikorjausten läpivieminen kahdeksalla kyläkoululla, joista monet ovat märkien lämpöeristeiden takia pitkäikäisessä mätänemistilassa. "Omaa" aikaa ei paljon jää, sillä vanhaan hyvään maalaistapaan tulevat tuttavat ja kylänmiehet hoitelemaan rakennuslupa-asioita iltasella ja sunnuntaisin. Eikä asiaa helpota lapsuuden ja nuoruuden aikainen trauma, joka kieltää tuhlamasta aikoinaan Kallioniemen pesueen jauholappuihinkin kuluneita kunnan varoja taksikyyteihin laajan pitäjän perukoille, kun polkupyörälläkin pääsee.

Koti-ikäväinen mies on palannut kasvumaisemilleen runsaan kymmenen vuoden poissaolon jälkeen ja joutuu kohta huomaamaan, ettei monikaan asia ole kuten ennen. Kipeimmältä tuntuu aistia muutos muuttumattomassa, siinä kaivatussa näkymässä, joka keskikesällä avautuu Kallioniemen törmältä Jokijärvelle. Katselija ei ole enää sama.

Pesiönvaaralla, Taivalkosken järkyttävän huonokuntoisessa kunnalliskodissa, menneisyys sananmukaisesti asuu sinne säilöttynä, lapsuuden tuttuina ihmisinä. Kuin esinäytöksenä myöhemmin tulevalle tehtävälleen kirjailijana joutuu Kalle virkansa puolesta suunnittelemaan tämän hauraan elämän suojaksi uuden rakennuksen.

Muuttunut selkonen kuvaa karhein ja herkin sävyin ihmisen ikuista kaipuuta maahan jota ei ole, pettymystä ja sen voittamista, elämälle suostumusta. Mahtavan sarjan 21. osa on Kalle Pääataloa omimmillaan ja hienoimmillaan.

Pääatalo, Kalle (1991): Muuttunut selkonen. Jyväskylä, Gummerus.

22. Epätietoisuuden talvi

Epätietoisuus on romaanisarjan tämän osan keskeinen tunnetila. Kallen mielialat vaihtelevat Taivalkoskelle kotiutumisen ja Tampereen ikävän välillä. Velvollisuudentunne käskee saattamaan aloitetut työt loppuun; kevättä kohden tultaessa myös Pohjois-Suomen ankara luonto lepyttää ja houkuttaa lastaan jäämään. Mutta on myös karkottavia tekijöitä, pahimpana rajoittamaton työaika, oman ajan puute, joka estää suurimman elämänhaaveen toteuttamisen. Epätietoisuus on uudella tavalla astumassa myös aviopuolisoiden väliin. Lainan käytökseen nousee outoja piirteitä, jotka herättävät Kallessa levottomuutta ja menneen kokemuksen valossa pelottavaa mustasukkaisuutta.

Kummun talossa asuu elämän raskaus ja keveys. Kallen isoisä sairastaa ja kuolee. Isänsä hoitamisen paineesta vapautuva ja Korean sodan nostamalla hinnoilla metsäänsä myynyt lähtee Ouluun autokouluun ja joutuu siellä kärsimään turhantärkeistä opettajista. Oulussa käy Kallekin ja tulee jätetyksi yökuntiin, tapaa armeijanaikaisen pioneerikaverinsa ja hankkii itselleen monenlaista tunnonvaivaa.

Talven viimeisten kantavien jäiden aikaan lähtevät Kalle ja Laina ja kaksi tutuksi tullutta osuuskaupan autonkuljettajaa vierailulle Poloon Kallen sisaren ja sisaren miehen luokse. Yöllä miesten saunomisen ja juhlimisen jälkeen on eräs ovi selittämättömästi lukossa ja yksi miehistä kateissa...

Epätietoisuuden talvi on eläytymään houkutteleva, kirpeää ja karhean humoristista kerrontaa, jonka kuljettamana lukija joutuu kohtaamaan elämän perusasiat: seksuaalisuuden ja kuoleman.

Pääatalo, Kalle (1992): Epätietoisuuden talvi. Jyväskylä, Gummerus.

23. Iijoelta etelään

Kesä -52 alkaa Kallen kotiselkosilla poutaisena. Koillismaan taivaalla on pahaenteisiä savupilviä, kun metsähallituksen maita kulotetaan ja kulo tämän tästä karkaa metsäpaloksi. Kallen sisällä kytevä mustasukkaisuus pysyy hallinnassa, ja pariskunnan elämä on ulkoisesti sopuisaa. Nelisin, yhdessä Kallen sisaren ja lankomiehen kanssa tehdään seikkailurikas juhannusmatka Julman-Ölkyn jylhälle rotkojärvelle, jonne johtavat polut vielä ovat enemmän porojen kuin turistien tallaamia.

Suomi maksaa loppuun sotakorvauksensa. Armi Kuusela valitaan Miss Universumiksi. Kummun Kalle saa ajokortin ja alkaa herättää kauhua maantiellä. Kallioniemen Riitu lentää lentokoneella Martan poikien kanssa, ja

Pikku-Kallea epäillään pelkäämisestä. Ja maapallon ikä selviää Hiltu-Iikan pirtissä, jossa vieraat eivät väittele isännän kanssa.

Kesken olympialaisten seuraamisen järjestyy kunnan taholta uusi ikävä yllätys, joka kypryttää Kallen eroamaan virastaan. On hyvästeltävä kotiseutu, mutta sitä ennen on ylitunnollisen miehen tehtävä loppuun lupaamansa työt, joista mieluisin on kotipirtin maalaaminen hyvien kavereiden kanssa. Syksyinen Tampere ottaa tuttua vastaan lopullisesti asukkaansa. Kirvestien talon yläkerrassa kirjoitus kone napsahtelee tunnustelevasti, ja pohjakerroksessa lämpenee kotisauna, jonka löylyvuoroja Lainan henkiystävä Salli alkaa enteellisesti järjestää.

Tässä jättisarjan 23. osassa on hallitsevana tuntemuksena helpotus. Suuri kansallinen ponnistus on nostamassa maan ahdingosta hyvinvoinnin ajan alkuun.

Pääatalo, Kalle (1993): Iijoelta etelään. Jyväskylä, Gummerus.

24. Pato murtuu

Suomessa eletään lievän taloudellisen taantuman ja työttömyyden aikaa, joka on seurauksena sotakorvausten loppuun maksamisesta ja Korean sodan suhdanteen taantumisesta. Kallella riittää kuitenkin tekemistä rakentajana, jonka kertomuksia lehdet yhä mieluisammin julkaisevat. Mutta nämä rauhalliset jaksot ovat hyviä katkeamaan, mistä asiasta Kalle saa nyt syyttää enemmän oma elämännälkänsä kuin ylitunnollista ahkeruuttaan rakennusmestarina.

Arkinen onni ja yhteenkuuluvuus ei jaksota kotiutua Kirvestielle enää Taivalkoskelta paluun jälkeen. Tessu-koira liittyy Messukylän irtokoirien

talvilaumaan ja alkaa vieraantua kodistaan. Iaina vaihtaa myymälän tiskin takana seisomisen linja-auton rahastajan liikkuvuuteen ja epä säännöllisiin työvuoroihin. Kalle saa reissutyönä rakennettavakseen kansakoulun Tampereen lähipitäjään, ja tämä työmaa koituu lopulta niin kohtalokkaaksi, että Kalle saa alkuvuodesta -55 kalupakkeineen ja kirjoituskoneineen muuttaa pois itse tekemästään talosta. Kalle ottaa moninkertaisen syyllisyyden kuorman kantaakseen ja alkaa vapaa-aikoinaan koota levotonta mieltään kirjoitusliuskoiille oudossa ullakkohuoneessa. Sitten tulee kärsivälle miehelle pitkä perjantai ja Kalle näkee Kirvestien talossa kaukaa matkustaneen pääsiäisvieraan. Pato murtuu on aikalaiskuvaus sota-aikana solmitun avioliiton lopusta, armoton ja karheanhauska kertomus inhimillisestä raadollisuudesta elämän peruskysymysten äärellä.

Pääatalo, Kalle (1994): Pato murtuu. Jyväskylä, Gummerus.

25. Hyvästi Iijoki

Omaelämäkerrallisen romaanisarjan viimeisessä osassa eletävä aika kevättalvesta 1955 vuoden 1958 loppuun on Suomelle ja lukijan hyvin tuntemalle rakentajalle hyvää. Omat kriisinsä ovat kuitenkin sekä maalla että miehellä. Valtakuntaa koettelee pahimmin yleislakko keväällä 1956. Kallella ottaa avioerosta toipuminen lujille; sen jälkeen tulee uuden elämäkumppanin kanssa yhdessä kohdattavaksi taloudellinen ahdinko, kun rintamamiestontille rakennettu talo vielä kerran raskaasti lunastetaan omaksi.

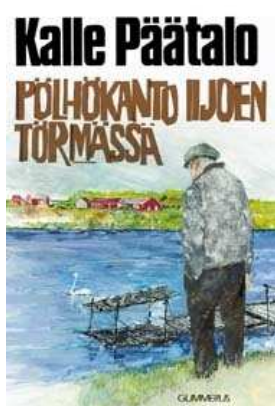
Elämän voitollisuus kasvaa kauan kaivattuina lapsina ja romaanin kertojan päässä ja paperilla. Kallen johdolla nousevat rakennukset, hänen yksinäisenä, lähes salattuna työhönsä kohoaa esikoisromaanin "Mammonalinna", jonka lukija yhä vielä jokaisen lukukerran myötä näkee rakentuvan perusmontusta harjaan.

Mikään hyvä ei ole kertojalle helpon takana, eikä kirjailijana saavutettu voitto tuota läheskään puhdasta iloa. Eniten Kallen iloa karvastaa käynti Taivalkoskella Ihmisiä telineillä -romaanin ilmestymisen jälkeen.

Hyvästi Iijoki on Suomen ja maailmankin mittoissa ainutlaatuinen, 25-osaisen sarjan täyteläinen päätösosa. Siitä, mihin tämä kirja loppuu, alkaa valtavaksi paisuva tuotanto ja kirjailija Kalle Pääatalon julkinen elämä.

Pääatalo, Kalle (1995): Hyvästi Iijoki. Jyväskylä, Gummerus.

26. Pöyhökanto Iijoen törmässä

Omaelämäkerrallisen Iijoki-sarjan 25. osa Hyvästi, Iijoki päättyi vuoden 1958 loppuun, jolloin Kalle oli julkaissut esikoisromaaninsa. Romaanisarjan oli määrä päättyä siihen. Romaani Pöyhökanto Iijoen törmässä asettaa sarjalle kuitenkin lopullisen pisteen: se kertoo Kallen rakennusmestariurasta, kirjailijantyöstä, perhe-elämästä ja tutuiksi tulleiden ihmisten kohtaloista Tampereella ja Taivalkoskella.

Romaani lähtee niistä tunnelmista, joihin Kalle jäi esikoisromaaninsa ilmestyttyä. Rakennusmestarin työ jatkuu kiivastahtisena, ja Tampereelle nousee rakennus toisensa jälkeen Kalle ohjauksessa. Samanaikaisesti jatkuu kotona toisenlainen urakka: kaikki vapaa-ajat Kalle naputtaa kirjoituskonetta, ja syksy

syksyltä syntyy valmista myös kirjallisuuden alueella. Perhe kasvaa nelihenkiseksi, ja Kalle saa tuntea perhe-elämän onnea ja huoltakin. Kirjailijan-elämä vaatii ujalta mieheltä julkisuudessa oloa, mutta tuo mukanaan myös arvokkaita uusia tuttavuuksia.

Vaikka Kalle perheineen vierailee ahkerasti Taivalkoskella, minne varsinkin jouluisin mieluusti kokoontuu koko laajentunut Pääatalon kattilakunta, hän vähitellen juurtuu Tampereelle pihamaalleen istuttamiensa omenapuiden tavoin. Tampereella on oma perhe, työ ja laajeneva ystävä- ja tuttavapiiri. Elämä alkaa näyttää valoisampaa ja vauraampaa puoltaan. Tasaisen nousun katkaisee kuitenkin Kallen reistaileva terveys: vankka ja työlle ahne mies joutuu sydämensä takia löysäämään tahtiaan. Eikä siinä kylliksi, vaan Kalle joutuu työssään kirjelevän joskin kirjoittamisen kannalta onnekkaan ratkaisun eteen.

Mahtava Iijoki-sarja ei sittenkään loppunut 25. osaansa. Kalle Pääatalon luomiin hahmoihin kiintyneet lukijat saavat lukea rakastamiensa ihmisten myöhemmistä elämänkohtaloista. Romaanissa käydään läpi neljä vuosikymmentä. Ikääntyvä Kalle Pääatalo seisoo synnyinkotonsa tanhuvilla niin kuin yksinjäädnyt pölhökanto: ikätoverit ovat kuolleet, nuoremmat ovat vanhenemassa. Mitä liikkuukaan jäljelle jääneen mestarin mielessä?

Pääatalo, Kalle (1998): Pölhökanto Iijoen törmässä. Jyväskylä, Gummerus.

© Pääatalo-instituutti